

СТАТИИ

ЗА СЪСТАВА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО ПО ЧЛ. 208 НК

доц. д-р Борис Велчев

В НК има множество разпоредби, които не предизвикват интереса на анализаторите, преди всичко заради незначителната съдебна практика, формирана по тях. Отсъствието на подобно внимание не позволява тези състави да бъдат осмислени и те често пъти стават жертва на прибързани и неудачни законодателни промени. По този начин се затруднява наказателноправната защита на важни обществени отношения, които макар и да не са сред най-честите обекти на престъпление, все пак имат своята значимост.

Типичен пример за такъв състав се съдържа в разпоредбата на чл. 208 НК. В последно време той беше подложен на немислени законодателни изменения, които илюстрираха липсата на професионален подход към промените в наказателното законодателство. Част от допуснатите слабости с измененията от 2009 година се дължат и на недостатъчното познаване на съдържанието на този състав.

Един анализ на разпоредбата на чл. 208 НК може да доведе до значителни законодателни подобрения.

Субектът на престъплението не разкрива никакви особености. Всяко наказателноотговорно лице може да извърши престъплението по чл. 208 НК. Разбира се, има и хипотези, при които намирането на съкровище може да се осъществи от длъжностно лице в кръга на службата му. Възможно е при законно провеждани изкопни работи или при прокарването на минни галерии, едно длъжностно лице да попадне на заровено съкровище и да не съобщи за това на държавата. В този случай няма да е налице длъжностно присвояване, а особен случай на обсебване по чл. 208 НК. Намирането на съкровище не може да бъде част от длъжностните функции на дееца. Фактическата власт, която

той упражнява върху съкровището, не произтича от служебните му задължения.

Не така стоят нещата в случаите, когато намирането на съкровището е резултат от предприето целенасочено търсене от страна на длъжностното лице, извършено по поръчение на държавата. В този случай намирането на съкровище няма да е случаен акт, а закономерен резултат от една изследователска дейност. Така например, ако един научен институт организира задълбочено търсене и с научни методи открие съкровище, то ръководителят на съответната експедиция ще придобие върху него фактическа власт заради служебното си положение. В този случай, несъобщаването за съкровището ще накарва не само отношенията на собственост, но и отношенията, свързани със службата на дееца. Струва ми се, може да се поддържа, че в разглежданата хипотеза съкровището е поверено по служба на дееца и несъобщаването за него и оттам – задържането му или разпореждането с него ще съставлява длъжностно присвояване. Възможността да се извърши длъжностно присвояване с бездействие е била посочвана в съдебната практика и в литературата¹.

Казаното не изменя извода, че субект на престъплението по чл. 208 НК може да бъде всяко наказателноотговорно лице.

Съставът на чл. 208 НК урежда един особен случай на обсебване. Връзката на престъплението по чл. 208 НК с родовото понятие “обсебване” е съвсем очевидна. И при основния състав на обсебването по чл. 206 НК и в случая на чл. 208 НК една чужда вещь (вещи) попадат на правно основание у субекта, който впоследствие я присвоява. Разбира се, правното основание в единия и в другия случай е различно. По различен

¹ Виж Стойнов, Ал. Престъпления против собствеността. С., 1997, с. 60 и посочената там съдебна практика.

начин се извършва и присвояването. И все пак приликите са повече, поради което намирам за оправдано намирането и несъобщаването за съкровище да бъде уредено като особен случай на обсебване.

По основния състав на обсебването по чл. 206 НК, правното основание за това деецът да упражнява фактическа власт върху предмета на престъплението има частноправен характер и най-често се обективира в някакъв договор – за заем, за наем, за заем за послужване, за залог и други. По силата на това правно основание деецът правомерно упражнява фактическата власт върху съответната вещ. При хипотезата на чл. 208 НК правното основание няма непосредствено частноправен характер. Между дееца и държавата няма никакъв договор, по силата на който той, макар и временно, да упражнява правомерно фактическата власт върху намереното съкровище. Струва ми се, че в този случай правното основание, на което деецът правомерно осъществява фактическата власт върху съкровището е самият НК. Законът дава на намерения съкровището 7-дневен срок, в който да съобщи за него на властта. В рамките на тези седем дни деецът държи съкровището на правно основание.

Особена е функцията на този срок. Неговото предназначение преди всичко е в това, деецът да има време да преодолее емоцията от намирането на съкровището, за да може да вземе обмислено и трезво решение да съобщи за него и после да го предаде. Тук е мястото да се отбележи, че и в оригиналната редакция на чл. 208 НК от 1968 година, този срок беше седем дни, след което беше увеличен на 14 дни. Увеличението на срока беше съвсем оправдано. Търсенето на съкровища е част от националната ни традиция в миналото. Очевидно е необходимо достатъчно време, за да могат тези исторически изкушения в психиката на хората да бъдат преодолен и да може да бъде взето решение да се съобщи за намереното съкровище. Намалването на срока на седем дни трудно намира оправдание, особено на фона на запазените 14-дневен срок, в който съкровището може да бъде правомерно държано, когато не е

намерено случайно, а в резултат на преднамерено търсене.

В 7-дневния срок обаче намереният съкровището го държи на правно основание. Това основание се създава от НК именно с идеята да създаде условия на съответното лице да вземе решението си да съобщи за съкровището и после да го предаде.

Държането в рамките на 7-дневния срок не е някакво субективно право на намерилото съкровището лице. То може да изпълни задължението си да съобщи за намирането още на втория ден или направо да предаде намереното на властите и преди изтичането на 7-дневния срок.

Погрешно би било обаче да се счита, че лицето не може да държи правомерно съкровището и след изтичането на 7-дневния срок. В рамките на този срок то единствено има правното задължение за съобщи за намереното съкровище, а не и реално да го предаде на властта. Възможно е лицето да съобщи за съкровището в законоустановения срок и органите на властта да бездействат, като не проявяват активност да приберат намереното. В този случай, намереният съкровището трябва да продължи да го държи и това държане също ще бъде правомерно. Разбира се, то може да се освободи от отговорността за съкровището и като реално го предаде на държавата. Не би могло обаче да се поддържа, че намерилото съкровището лице има и правното задължение да го предаде на властта. Законът не съдържа такова задължение. В него императивно се посочва, че лицето трябва само да съобщи на властта за намереното съкровище. Неизпълнението именно на това задължение се свързва с наказателна отговорност. Оттук нататък е задължение на държавните органи да приберат намереното съкровище. Всеки опит това задължение чрез тълкуване да се възложи на намерилото съкровището лице, на практика би означавал недопустимо правоприлагане по аналогия в наказателното право.

Съобщаването за намереното съкровище е в неразривна връзка с неговото предаване на държавата. Разумът на разпоредбата на чл. 208 НК е да осигури реалното получаване на намереното съкровище от неговия собственик – българската държава². Анализът на задължението на намерилото съкровището лице да съобщи за намирането трябва да се извършва в контекста на тази цел на закона. Не може да се поддържа, че едно лице може да

² Изказвани са и становища, че намереното съкровище, макар и държавна собственост, може да се придобие по давност. В този смисъл вж. **Марков, М.** Правният режим на безстопанствените имущества. Собственост и право, 2000, № 6, с. 54. Този извод не може да се сподели без определени уговорки. Наистина съкровището не е публична държавна собственост и поради това по принцип може да се придобива по давност, но не и в резултат на престъпление, каквото е несъобщаването за него по смисъла на чл. 208 НК. Друг е въпросът, че ако едно лице е съобщило за намереното съкровище и държавата бездейства и не го прибира, намереното може да се придобие по давност.

съобщи в 7-дневния срок за намереното съкровище и докато държавата го прибере, правомерно да се разпорежи с намерените предмети, да ги унищожи или да ги скрие. Подобно стеснително тълкуване на задължението за съобщаване, на практика би обезсмислило разпоредбата на чл. 208 НК, тъй като би я откъснала от нейното основно предназначение – да опази държавната собственост.

Законът не уточнява формата на съобщаването. Очевидно е, че съобщаването има особената функция да информира властта за намереното съкровище. С оглед на тази негова функция, то може да бъде писмено или устно, но трябва да е недвусмислено и да съдържа точно описание на намереното. Чрез това съобщаване деецът не случайно сваля от себе си наказателната отговорност за държането на съкровището. Съобщаването изключва каквото и да е било умисъл у него да задържи намереното.

Съобщаването трябва да е изрично и да може да бъде доказано. Ако е писмено, то трябва да е заведено в деловодството на съответния орган по такъв начин, че да доказва не само факта на получаването на някакъв сигнал, но и неговото съдържание. Същото се отнася до устното съобщение – то трябва да бъде заведено по такъв начин, че ясно и категорично да доказва изпълнението на задължението по чл. 208 НК. Особено значение има изискването за пълнота на съобщението. То трябва да съдържа точно описание на намереното и на обстоятелствата по намирането. Само така ще може да се направи проверка на съобщението (при съмнение) и да се гарантира, че цялото съкровище ще бъде предадено на властта.

В чл. 208 НК се изисква съобщаването да бъде извършено “на властта”. Отсъствието на пояснение по този въпрос показва, че съобщаването на който и да е държавен или общински орган, би означавало изпълнение на задължението на съответното лице да съобщи на властта. Всяко стеснително тълкуване на израза “на властта”, което би свело това понятие само до определени държавни органи, би било неоправдано. Намереният съкровището не е длъжен да знае, на кой точно държавен орган да съобщи. Макар, че съкровището е държавна собственост, логично е намереният го да се обърне към онези органи на

властта, които са най-близо до него – общинските. Не е случайно, следователно, че законът не уточнява до кого точно трябва да се изпрати съобщението. Достатъчно е чрез съобщението да стане ясно, че съответното лице няма намерението да скрие и запази за себе си намереното съкровище. Всеки държавен или общински орган, при когото е постъпило такова уведомление, трябва да положи грижи информацията да достигне до съответната компетентна държавна институция, която впоследствие да предприеме мерки да прибере намереното съкровище³.

Съобщаването за намереното съкровище може да бъде заместено с неговото предаване на държавен или общински орган. Струва ми се, че не може да бъде отречено правото на лицето вместо да си кореспондира с някоя държавна инстанция, направо да ѝ предостави намереното съкровище. Ако това предаване е извършено в посочения в закона 7-дневен срок, то може да замени съобщаването. Подобна хипотеза би била и очаквана. Намереният съкровището, който е решен да не го задържа, има интерес по-скоро да свали от себе си отговорността за неговото пазене и да го предаде. С предаването на съкровището държавната собственост е много по-добре защитена отколкото само след съобщаването за неговото намиране. В този смисъл, предаването на съкровището в законовия 7-дневен срок според мене “поглъща” изпълнението на задължението за съобщаване и изключва възможността да бъде търсена наказателна отговорност на лицето.

Предметът на това престъпление е съкровището.

Понятието за съкровище няма определение в българското право. Основното съдържание на това понятие се извлича от разпоредбата на чл. 91 от Закона за собствеността. Там е предвидено, че “заровените в земята, зазиданите или скрити по друг начин вещи, собственикът на които не може да бъдат открит, стават собственост на държавата.” Лицето намерило тези вещи има право на възнаграждение в размер на 25% от стойността им.

Основният белег на съкровището е неговата стойност. В чл. 67 от отменения Закон за имуществата, за собствеността и сервитутите изрично се подчертава, че “съкровище е всякоя ценен

³ В миналото са били изказвани и становища, че предаването може да се извърши и на който и да е музей-срв. **Корнажев, П.** Бележки по приложението на чл. 208 НК–Държава и право, 1989, № 4; **Велчев Б.** Наказателноправни аспекти на иманярството. Бюлетин на СЮБ, 1989 г., № 10. Тези становища почиваха на старата уредба в НК, когато съставът по чл. 208 НК беше единствената защита на намерените паметници на културата.

движим предмет, скрит или закопан, за който никой не може да докаже, че му принадлежи”. Използваната дума “ценен” изрично указва на високата стойност на предметите, включени в съкровището. Не случайно в българския тълковен речник съкровището се определя като „скъпоценна вещ”. Несъобщаването за намерено съкровище уврежда отношенията на собственост и засяга имуществени права на държавата. Именно това е обектът на престъплението по чл. 208 НК. Поведението на дееца уврежда правото на собственост на държавата в достатъчна степен, за да оправдае използването на наказателна репресия срещу него. Става дума, следователно за съществени държавни имуществени интереси, които са функция от високата материална стойност на намереното. Може би най-главният въпрос за стойността на съкровището е от какво се определя тя. Според мен тази стойност трябва да се определя единствено от паричната стойност на включените в него предмети с оглед на техния метал или номинал (ако са пари). Ако стойността се определя не от метала или номинала на намереното, то престава да бъде съкровище и се превръща в културна ценност със своето историческо, археологическо, етнографско или нумизматично значение.

Възможно ли е обаче едно съкровище по смисъла на чл. 208 НК да има и характера на културна ценност?

С последните изменения на НК от 2009 година, това стана възможно. Беше създадена нова ал. 4 на чл. 208 НК с по-тежко квалифициран състав в случаите, в които съкровището съдържа културна ценност.

Тази промяна позволи да бъдат смесени две уредби – на престъпленията против собствеността и против културно-историческото наследство. Създадената след 1993 година ясна разлика между двата режима беше заличена. Този безпринципен подход е не само формално неиздържан юридически – той крие редица опасности и в правоприлагането, позволявайки двойствена квалификация.

Според мен новата ал. 4 на чл. 208 НК, която позволява съкровището да има и характера на културна ценност трябва да бъде премахната. Тя е създадена без ясна идея и представлява добър пример за отсъствието на професионален подход при изработването на разпоредбите, защитавщи културно-историческото ни наследство.

Систематическото място на състава на чл. 208 НК показва, че се касае до престъпления против собствеността. Укриването на намерена културна ценност не засяга само отношенията на собственост. Престъпленията с предмет културни ценности имат комплексен обект. Наистина, при тях винаги се засягат и отношенията на собственост, но те никога не са водещи при определянето на обекта. Културната ценност е значима със своето научно, художествено или историческо значение. Нейната материална стойност може също да бъде голяма, но правната ѝ защита е предоставена преди всичко заради културното значение. Нещо повече, между културната и материалната стойност има пряка връзка. Колкото е по-значима една културна ценност със своята археологическа стойност например, толкова е по-висока и паричната ѝ стойност.

Несъобщаването за намерено съкровище не бива да засяга отношенията по опазването на културните ценности – тяхната защита произтича от други състави в НК, уредени на съответното систематично място. Съставът на чл. 208 НК трябва да съдържа в себе си престъпление, което засяга само имуществените интереси на държавата, ако искаме да имаме ясен разграничителен критерий между съставите по чл. 208 НК и 278 НК..

Наистина, до 1993 година съкровището можеше да съдържа и паметници на културата (културни ценности). Съставът на чл. 208 НК беше единствената защита и на обществените отношения, свързани с опазването на културно-историческото наследство. След измененията в НК през 1993 година и създаването на специалния състав по чл. 278а НК, несъобщаването за намерени културни ценности придоби нова съставомерност и престана да се квалифицира по чл. 208 НК. Беше премахната и ал. 3 на чл. 208 НК, съдържаща по-тежко квалифициран състав на несъобщаване за намерено съкровище, когато то представлява “ценна историческа находка”. Наличието на специалния състав по чл. 278 НК и сега би следвало да изключи възможността съкровището да съдържа и културни ценности⁴.

Много по-правилно би било да се съхрани режимът, съществувал до 2009 година и между двете престъпления да се сложи ясна граница. Това може да стане с премахването на културната

⁴ Трябва да се обърне внимание, че чл. 278 НК регулира несъобщаването за всякаква културна ценност, а не само на културна ценност от археологически характер.

ценност като елемент от съкровището по чл. 208, ал. 4 НК.

Струва ми се, че основните характеристики на понятието за съкровище като предмет на престъплението по чл. 208 НК следва да бъдат обобщени така:

1. Съкровището е вещь или съвкупност от вещи с неизвестен собственик.

2. То е укрито по такъв начин, че да изключи лесен достъп от трети лица.

3. Вещите, включени в съкровището, имат значителна материална стойност, за да се оправдае наказателната санкция за несъобщаването.

4. Съкровището не включва вещи със значителна историческа, художествена или научна стойност, които са културна ценност. За несъобщаването при намиране на такива вещи са предвидени специални състави в НК.

В правно-техническо отношение престъплението по чл. 208, ал. 1 НК е двуактно. Откриването на съкровище е акт от категорията на юридическите събития и не може да бъде само по себе си неправомерно⁵. Несъобщаването за намерено съкровище също няма престъпен характер. Задължението да съобщи за намерено съкровище тежи не върху всеки, а само върху този, който е намерил съкровището. В този смисъл може да се заключи, че съставът по чл. 208, ал. 1 НК съдържа едно двуактно престъпление, при което нито една от съставните му части сама по себе си няма престъпен характер.

Откриването на съкровище по основния състав на чл. 208, ал. 1 НК води до установяването на фактическа власт върху предметите, от които то се състои. Това е ефектът от откриването на съкровище. Най-често тази фактическа власт се осъществява реално, като съкровището се изважда от земята или оттам, където е било скрито или зазидано и се премества другаде. Струва ми се, обаче че ще има откриване и оттам – фактическа власт върху съкровището и ако след намирането му то не бъде преместено, а остане на старото си място. Местонахождението на съкровището е без значение за наличието на фактическа власт върху него. И в единия, и в другия случай, съответното лице е длъжно да съобщи на властите за намереното съкровище.

В хипотезата на чл. 208 ал. 1 НК откриването на съкровище е случайно и се извършва най-често при осъществяването на други дейности –

изкопни работи при строеж, разрушаване на стари къщи, земеделски дейности, свързани с оран и др. подобни. Разбира се, не е необходимо откриването на съкровище непременно да се съпровожда с някакъв вид трудова дейност. Възможно е деецът да открие съкровището и при обикновена разходка в планината. Онова, което обединява всички случаи при откриване на съкровище в хипотезата на чл. 208, ал. 1 НК, е случайният характер на находката.

В ал. 2 на чл. 208 НК е посочена една условна хипотеза, свързана с откриването на търсено съкровище. И тук престъплението е двуактно, като първият акт показва не само резултата – откриването на съкровище, а и начина на това откриване – вследствие на преднамерено търсене.

По-горе посочихме, че двуактното престъпление по чл. 208, ал. 1 НК се състои от две прояви, които нямат поотделно характера на престъпление. Обществената опасност на престъплението по чл. 208, ал. 1 НК възниква от връзката на тези две прояви. Дали обаче казаното е в сила и за състава по чл. 208, ал. 2 НК?

На практика отговорът на този въпрос е функция от отговора на въпроса, дали търсенето на съкровище има престъпен характер. Значението на този въпрос надхвърля обхвата на приложното поле на чл. 208 НК и на практика се отнася до един аспект на особено значимата тема за наказателноправните последици на иманярството.

Престъпление ли е търсенето на съкровища? Отговорът на този въпрос изглежда предопределен. В общоприетата представа, търсенето на съкровища се свързва с безразборното копаене на територията на археологически резервати, с използването на багери за разкопаване на тракийски могили и други подобни. С оглед на необходимостта от опазване на културните ценности и на нашето археологическо богатство, търсенето на съкровища следва да се третира като престъпление. Това е основанието да бъде създаден и чл. 277а НК, който инкриминира търсенето на археологически обекти. Възможността едно съкровище по чл. 208 НК да съдържа и културна ценност създава основание да мислим, че тя може да бъде и археологическа и следователно търсенето на съкровища да се извършва в хипотезата на чл. 277а НК.

Ако това е така, съвършено непонятно е защо се насърчава търсенето на съкровища. От

⁵ Става дума за основния състав на чл. 208, ал. 1 НК.

една страна, законът в чл. 277а НК забранява търсенето, а, от друга страна, разпоредбата на чл. 208, ал. 2 НК може да създаде впечатление, че ако се съобщи за намереното, търсенето не е престъпление. Всеки опит тази непоследователност да се обясни с идеята, че един иманяр ще съобщи за намереното, за да спази чл. 208, ал. 2 НК без да се безпокои, че така ще се обрече на наказателна отговорност по по-тежкия състав на чл. 277а НК, е лишен от разум. Няма основание и разбирането, че може да се позволи търсенето на други културни ценности, които нямат археологически характер, но са скрити или закопани – то отразява една твърде екзотична хипотеза. Още по-непонятно е защо в този случай за съобщаването се дават не седем, а четиринадесет дни. Излиза, че за по-укоримото поведение на дееца се създават особени привилегии. Когато едно съкровище е намерено случайно, оправдано е законът да даде срок на намерилия го да преодолее колебанията и изкушенията от неочакваната находка. Когато съкровището е било преднамерено търсено, този вътрешен конфликт у откритото съкровището лице трябва до голяма степен да е бил решен още преди намирането. Същевременно тук НК позволява на дееца да задържи намереното за два пъти по-дълъг срок. Създава се впечатление за някакво особено толерантно отношение на държавата към търсенето на съкровища, особено когато те могат да съдържат и археологически културни ценности.

Разпоредбата на чл. 208, ал. 2 НК е лишена от практическа стойност като защита на публичния интерес, но тя създава опасност от някакво негласно насърчаване на иманярството. Обстоятелството обаче, че тази разпоредба някак „позволява” търсенето на съкровища, не може да бъде оправдано. Това е мотивът ми да предложа заличаването на чл. 208, ал. 2 НК.

Коментирайки изпълнителното деяние на престъплението по чл. 208 НК, най-лесно е да заключим, че то се извършва само с бездействие и се свежда само до несъобщаването на властта за намереното съкровище. Както обаче беше вече споменато, престъплението по чл. 208 НК разкрива особен случай на обсебване и следователно трябва да разкрива родовите белези на изпълнителното деяние на обсебването, които трябва да потърсим при анализа.

Особена е формата, в която може да се изрази присвояването на съкровището. В най-простия си вид, обсебването по чл. 208 НК може да се изрази в просто бездействие. Деецът е открил съ-

кровището и в продължение на 7 дни не е съобщил за това на властта. В рамките на тези 7 дни той правомерно държи вещите, съставляващи съкровището. С изтичането на образно казано, последната секунда от този срок, деянието автоматично става довършено престъпление. Опит в този случай е невъзможен, както и при другите престъпления, които се извършват с чисто бездействие. В резултат на изпълнителното деяние настъпва и вреда за държавата – тя не получава вещите, включени в съкровището, които на основание на чл. 91 от Закона за собствеността са държавни. Между несъобщаването за намереното съкровище и вредата за държавата има очевидна причинна връзка, макар и да не е посочена изрично в състава. Тъй като държавата не е информирана за намереното съкровище, тя няма как да предприеме действия по неговото получаване и съкровището остава в държането на дееца. Тази вреда може допълнително да се задълбочи, ако деецът отчужди съкровището и то бъде придобито от трето добросъвестно лице или унищожи предметите, от които съкровището се състои. Дали обаче това деяние разкрива белезите на присвояване по смисъла на НК?

Според мен отговорът на този въпрос е положителен. Присвояването в разглежданата хипотеза се извършва чрез укриването на намереното съкровище от властите и оттам – в осуетяването на неговото предаване. Спецификата в присвояването тук се дължи на факта, че собственикът на съкровището не знае за неговото съществуване. Това позволява на дееца да запази без основание съкровището, което е държавна собственост. Запазването в този случай има същия правен ефект като присвояването по основния състав на обсебването по чл. 206 НК. И в единия, и в другия случай, съответните вещи престават да бъдат на разположение на своя собственик. И ако в случая на чл. 206 НК това се дължи на неправомерното разпореждане с вещите като със свои в полза на всеки друг, освен на техния собственик, то във втория случай то се дължи на укриването им от този собственик, който не може да си ги получи.

Българската правна традиция също третира несъобщаването за намерено съкровище като форма на присвояване. Така например в Наказателния закон от 1886 година изрично се подчертава, че който “открие имане (съкровище) и в продължение на една седмица не съобщи на властта, наказва се за противозаконно присвояване”.

Вече беше казано по-горе, че формалното съобщаване за намереното съкровище няма да е

достатъчно, за да се приеме, че е изпълнено задължението по чл. 208 НК, ако то не създава предпоставки за запазването на съкровището до неговото предаване на държавата. Как следователно, би следвало да се оцени съобщаването за намереното съкровище, ако до прибирането на съкровището от страна на държавата, то бъде отчуждено от дееца? Възможно е деецът да съобщи за намереното съкровище и впоследствие в рамките на 7-дневния срок или след неговото изтичане да се разпорежи с него като със свое, преди още държавата да си го е получила. Възможно е деецът да се разпорежи със съкровището в рамките на същия срок и без да е съобщил на държавата за неговото намиране. Общото между двете хипотези е в това, че и в двата случая деецът държи съкровището на правно основание.

Тези хипотези са предпоставка за кратък правен анализ на съотношението между 206 НК и 208 НК.

Както вече беше посочено, в рамките на установения от закона 7-дневен срок деецът държи съкровището на правно основание. Ако той не съобщи за него на властта, с изтичането на този срок деянието му става престъпление по чл. 208 НК. Когато деецът съобщи на властта за откритото съкровище, то съставът по чл. 208 НК престава да бъде приложим. Ако съобщилият на властта за съкровището деец се разпорежи с него, то сме изправени пред класически случай на обсебване. Едно лице упражнява фактическа власт върху чужди вещи на правно основание. В случая това основание е в разпоредбата на чл. 208 НК, която позволява съкровището правомерно да бъде държано в продължение на 7 дни. Това правно основание позволява на дееца само да държи вещите и нищо друго. Ако деецът надхвърли обхвата на правното основание и вместо да съхранява чуждите вещи (това е единственото, което законът му позволява) се разпорежи с тях в интерес на всеки друг, освен на държавата, той ги обсебва. В този случай ще намери приложение основният състав на чл. 206 НК с предвидените в него по-тежки наказания.

Как трябва да се квалифицира деянието, ако деецът е съобщил за намереното съкровище в рамките на 7-дневния срок, но преди държавата да си прибере съкровището, се разпорежи с него в полза на трето лице? Според мен и тук деянието следва да бъде квалифицирано по чл. 206 НК. Както вече посочих, законът не ограничава съобщилия за откритото съкровище деец да го държи на правно основание и след изтичането на 7-

дневния срок, докато държавата не си прибере съкровището. В случая правното основание за държане на съкровището е в изпълнението на задължението по чл. 208 НК. Щом деецът е съобщил за откритото от него съкровище и по този начин е показал, че има намерението да го предаде, той продължава да го държи на правно основание до момента, в който държавата си го вземе. Разпореждането с това съкровище след изтичането на 7-дневния срок също е обсебване по основния състав.

Разбира се, малко вероятно би било деецът да съобщи за откритото съкровище и впоследствие да се разпорежи с него. Най-вероятно на практика той ще укрие съкровището, като не съобщи за него на властта и впоследствие ще се разпорежи с него. В този случай отговорността на дееца ще бъде по чл. 208 НК. Наистина, разпореждането с намереното и укрито от държавата съкровище разкрива по-висока степен на обществена опасност от простото укриване. Така се получава и определена непоследователност – разпореждането със съкровище, за което е съобщено на властта, която така разбира за неговото съществуване и може да си го потърси, ще доведе до значително по-тежка отговорност по чл. 206 НК, отколкото разпореждането със съкровище, за което не е съобщено. Един и същ фактически резултат води до различни правни последици за дееца.

За съжаление, *de lege lata* не виждам алтернативна възможност за квалификация. Когато деецът се е разпоредил със съкровище за което не е съобщил на властта, то в нито един момент (след изтичането на 7-дневния срок) той не го е държал правомерно, така че да може да го присвои. Ако трябва да обобща – в случаите, в които деецът държи съкровището на правно основание и се разпорежи с него неправомерно, ще се прилага основният състав на обсебването по чл. 206 НК. Ако деецът се разпорежи със съкровището след изтичането на 7 дни от намирането и без да е съобщил на властта, ще се приложи съставът на чл. 208 НК. Тази непоследователност в НК трябва да бъде преодоляна при бъдещо законодателно усъвършенстване на състава на чл. 208 НК.

Що се отнася до субективната страна на състава, то престъплението е умишлено. Деецът трябва да съзнава, че е намерил специално скрита ценна вещ, която по общоприетите представи се определя като съкровище.

Разпоредбата на чл. 208 НК е уредена в шест алинеи. Първата алинея, съдържаща основния състав, се отнася до случайно намереното съкровище. Втората алинея очертава един по-тежко

квалифициран състав, при който съкровището е намерено в резултат на преднамерено търсене. Третата алинея на чл. 208 НК визира стойността на предмета (съкровище) – големи размери. Четвъртата алинея предвижда по-тежки наказания, когато съкровището съдържа културна ценност или деянието е извършено повторно, а петата алинея урежда хипотеза за несъобщаване за намерено съкровище по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група и състав за опасен рецидив. Шестата алинея предвижда предметът на престъплението (съкровището) да се отнема в полза на държавата, а когато е отчужден – да се присъжда неговата равностойност.

Изложих съставите на престъплението по чл. 208 НК не само за изчерпателност, а основно защото ми се струва, че трябва да бъде очертано приложното им поле и оттам – възможността да бъдат законодателно усъвършенствани.

Струва ми се, че съставът на чл. 208, ал. 1 НК е достатъчно изяснен, за да налага допълнителни пояснения. Разпоредбата на ал. 2 трябва да бъде заличена, защото нейното оставяне създава погрешното впечатление, че държавата проявява някаква толерантност към търсенето на съкровища и оттам – насърчава иманярството.

Тежко квалифицираният състав по ал. 3 е свързан със стойността на намереното съкровище – големи размери. За да има смисъл несъобщаването за намерено съкровище да бъде инкриминирано, интересите на държавата трябва да са били увредени във висока степен. Самото понятие за съкровище изисква то да има висока материална стойност. И все пак изискването за висока стойност не кореспондира непременно с понятието “големи размери” по НК. Напълно е възможно стойността на съкровището да не надхвърля ориентировъчната стойност от седемдесет минимални работни заплати. И все пак, доколкото обществените условия у нас налагат сравнително ниска стойност на понятието за големи размери, вероятно по-честите случаи на несъобщаване за намерено съкровище ще трябва да попаднат под квалифицирания състав.

Вече имах повод да изкажа мнението си, че разпоредбата на чл. 208, ал. 4 НК трябва да бъде коригирана, като от нея отпадне квалификацията признак „културна ценност”. Само така ще може да се сложи ясна разграничителна линия между режима на наказателноправна защита на отношенията на собственост и защитата на културно-историческото наследство. Тяхното смес-

ване в момента може да породи проблеми и да бъде осуети наказателна отговорност на виновни лица, особено в случаите на търсене на съкровище.

Свършено неприемлива е и онази част от разпоредбата на ал. 5, която визира деянията по чл. 208, ал. 2–4 НК да бъдат извършени по поръчение или в изпълнение на решение на организирана престъпна група. Някакъв разум, и то само условно, може да бъде намерен за хипотезата на ал. 2, която предполага търсенето на съкровища. Наистина подобна дейност може да бъде поръчана от престъпна група. В хипотезите на ал. 3 и ал. 4 подобна конструкция изглежда невъзможна. Не виждам как едно лице може случайно да намери съкровище в големи размери и после да не съобщи за него на властта в изпълнение на решение на организирана престъпна група.

Необмислени изглеждат и наказанията. Разбира се, конкретният размер на санкцията се определя от Народното събрание като израз на определена политика, но наказанията трябва да бъдат такива, че да отговарят на целите, очертани в чл. 36 НК. Какъвто и да е размерът на наказанието, то трябва да има своето място за специалната и генерална превенция, да бъде инструмент за поправяне и превъзпитание на деeca. Наказанието за престъплението по ал. 1 на чл. 208 НК е пробация или глоба от петстотин до хиляда лева. В хипотезата на ал. 2 то може да достигне лишаване от свобода до три години или глоба до пет хиляди лева. Ако съкровището е в особено големи размери, то наказанието по ал. 1 става лишаване от свобода до две години или глоба от пет до десет хиляди лева, а по ал. 2 – лишаване от свобода до пет години или същата глоба, както по ал. 1. Когато съкровището съдържа културна ценност или деянието е извършено повторно наказанието по ал. 1 е лишаване от свобода до две години и глоба до пет хиляди лева, а по ал. 2 – лишаване от свобода от 1–6 години и глоба от десет до двадесет хиляди лева. Най-тежките наказания са предвидени в случаите, когато деянието е извършено в изпълнение на решение на организирана престъпна група или представлява опасен рецидив – лишаване от свобода от две до осем години и глоба от десет до тридесет хиляди лева.

Прави впечатление механичният подход при определяне на наказанието, особено в частта му за глобата по основния състав.

По основния състав на чл. 208, ал. 1 НК, наказанието е пробация или глоба до 1000 лева. С оглед на вида на предвидените санкции, лицата, извършили престъпление по ал. 1, най-често се

освобождават от наказателна отговорност с налагане на административно наказание по реда на чл. 78а НК⁶. Не мога да си представя кои от целите на наказанието по чл. 36 НК могат да бъдат изпълнени по отношение на това престъпление от подобен начин на санкциониране на деянието. Наистина, разпоредбата на ал. 1 на практика ще се прилага сравнително рядко, главно при несъобщаването за съкровища, които нямат висока стойност. И въпреки това, съкровището по дефиниция е ценен предмет. Дори и да не е в особено големи размери, за съставомерността на деянието по ал. 1 стойността на намереното трябва да бъде до седемдесет минимални работни заплати. С оглед на тази стойност, съмнително е, че една глоба до 5000 лева, налагана по административен ред, ще е в състояние да изиграе сериозна превантивна роля или ще окаже значимо поправително и превъзпитателно значение върху дееца. Колкото по-висока е стойността на намереното, толкова по-малък превантивен ефект би могла да има предвидената административна глоба.

На практика теоретична възможност за налагане на наказание лишаване от свобода има в случаите, в които съкровището съдържа културна ценност, представлява рецидив или е осъществено в изпълнение на решение на организирана престъпна група.

Сравнени със санкциите за обсебването по основния състав на обсебването, наказанията по чл. 208 НК са неоправдано ниски. По чл. 206 НК наказанието е от една до шест години лишаване от свобода. Когато обсебването е в големи размери, наказанието може да от три до десет години с възможност за конфискация на цялото или на част от имуществото на виновния. Когато предметът на обсебването е в особено големи размери санкцията може да стигне до петнадесет години лишаване от свобода и кумулативна конфискация на цялото или на част от имуществото. Само в маловажни случаи наказанието може да бъде лишаване от свобода до една година, поправителен труд или глоба от сто до триста лева.

Престъплението по чл. 208 НК е особен случай на обсебване. То разкрива основните родови характеристики на обсебването и обществената му опасност е напълно сравнима с тази на обсебването по основния състав. При хипотезата на чл. 208 НК деецът всъщност присвоява държавно имущество. Ако еднакво по стойност

държавно имущество бъде обсебено с деяние по основния състав и с деяние по чл. 208 НК, наказанията ще бъдат съвсем различни. Тази непоследователност при определянето на наказанията няма оправдание.

Накрая ал. 6 на чл. 208 НК предвижда предметът на престъплението да се отнеме в полза на държавата, а ако липсва или е отчужден, да се присъди неговата равностойност. Тази разпоредба се нуждае от прецизиране.

Съгласно чл. 53 НК, предметът на едно престъпление подлежи на отнемане, когато принадлежи на виновния или когато притежаването му е забранено. По силата на чл. 91 ЗС, съкровището е държавна собственост. То няма нужда да бъде отнето в полза на държавата, тъй като ѝ принадлежи. Би било правилно само да се предвиди, че ако съкровището липсва или е отчуждено, се присъжда неговата равностойност.

Анализът на разпоредбата на чл. 208 НК ми позволява да направя някои препоръки за нейното усъвършенстване.

На първо място, добре би било срокът за съобщаване по ал. 1 да се възстанови на 14 дни. Правилно е да се даде на едно лице достатъчно време да преодолее изкушението и да съобщи за намереното съкровище.

Необходимост от корекция виждам в разпоредбата на чл. 208, ал. 2 НК. Там изпълнителното деяние също определя престъплението като двакратно. По този начин търсенето на съкровища може да се интерпретира като позволена дейност. Така държавата създава риск да бъдат провеждани незаконни разкопки, особено извън обозначените археологически обекти. В рамките на огромния мащаб на иманярската дейност у нас, толерирането на такъв риск е не само неоправдано, то е недопустимо.

Това според мен налага да се заличи ал. 2 на чл. 208 НК. Държавата няма защо да насърчава търсенето на съкровища, когато това представлява риск от увреждането на нейни по-значими интереси, свързани с конституционната ѝ функция по опазването на културно-историческото наследство.

Законът трябва ясно да разграничи защитата на имуществените права на държавата чрез състава на чл. 208 НК и защитата на културното наследство чрез състава на чл. 278 НК. Сегашното им смесване създава съмнение, коя е приложимата разпоредба и може да доведе до трудно-

⁶ Ако са били неосъждаме, не са били освобождавани от наказателна отговорност и са поправили причинените вреди

сти в правоприсягането. Поради това предлагам от ал. 4 на чл. 208 НК да отпадне възможността съкровището да съдържа културни ценности.

Може да се обсъди възможността за създаването на нова алинея, която да инкриминира разпореждането с намереното съкровище. Разбира се, същият ефект би могъл да се постигне и по друг начин – чрез уеднаквяването на санкциите по чл. 208 НК с тези по основния състав на обсебването по чл. 206 НК. Този втори вариант ми се струва препоръчителен, защото по-добре отговаря на изискването за законодателна икономия.

Друг е въпросът, че би било целесъобразно и създаването на разпоредба за ненаказуемост на деянието и след изтичането на 14-дневния срок, при условие че съкровището е било съхранено. В крайна сметка, ако държавата бъде информирана не на 10-тия, а на 30-тия ден от намирането, нейният интерес ще е бил практически съхранен. По такъв начин постъпва НК с разпоредбата на чл. 278а, ал. 4 НК. Онова, което важи за културните ценности, трябва да се отнася и за съкровището.

Що се отнася до наказанието, си струва да се настоява санкциите по чл. 208 НК да се уеднаквят с тези по основния състав на обсебването. Не е логично обществената опасност на присвоява-

нето на държавни вещи с висока стойност да се принизява и наказва по-леко, отколкото за аналогични посегателства по основния състав на чл. 206 НК.

Казаното дотук позволява да се предложи следната редакция на чл. 208 НК:

(1) Който открие съкровище и в продължение на четиринадесет дни не съобщи на властта, се наказва с лишаване от свобода от една до шест години.

(2) Ако съкровището е в големи размери или деянието представлява опасен рецидив, наказанието е лишаване от свобода от три до десет години, като съдът може да постанови и конфискация на част или на цялото имущество на виновния.

(3) За обсебване на съкровище в особено големи размери, представляващо особено тежък случай, наказанието е лишаване от свобода от пет до петнадесет години и конфискация на цялото или на част от имуществото на виновния.

(4) Деецът не се наказва, когато съобщи за откритото съкровище и след срока по ал. 1, когато е съхранил съкровището и преди да е било възбудено срещу него наказателно преследване по този член.

(5) Когато съкровището липсва или е било отчуждено, присъжда се неговата равностойност.